

Урок 3.

**Лексичне значення слова.
Слово і контекст**

ПЕРЕВІР СЕБЕ!

Відповіді до вправи 5 на стор. 12 – 13.

1 – б.

2 – г.

3 – г.

4 – г.

5) 1- в; 2- г; 3 - б; 4 - а.

6) 1 - д ; 2 - б ; 3 - г; 4 - а.

«Групування»

Із якими поняттями асоціюється у вас слово
як мовна одиниця?

СЛОВО

Основна мовна одиниця.

Основна одиниця
лексикології як науки.

Несе інформацію.

Виконує номінативну
функцію.

Відображає свідомість.

Відображає всю систему
мови.

Має лексичне значення.

Виконує синтаксичну роль.

Має граматичне значення.

Теоретична довідка

СЛОВО — це основна мовна одиниця, яка через комплекс звуків відображає свідомість, несе інформацію, виконує номінативну функцію, має лексичне та граматичне значення та виконує синтаксичну роль.

Теоретична довідка

- **ЛЕКСИКА** – словниковий склад мови.
- **ЛЕКСИКОЛОГІЯ** – розділ мовознавства, у якому вивчається словниковий склад мови.

Запам'ятайте!

СЛОВО – це основна мовна одиниця, що складається зі звуків і називає певні предмети, процеси, явища, ознаки.

Сукупність усіх слів мови становить її **ЛЕКСИКУ**.

Наука, що вивчає лексику, тобто словниковий склад мови, називається **ЛЕКСИКОЛОГІЄЮ**.

Те, що означає слово, є його **ЛЕКСИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ**.

ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ вказує на належність слова до певної частини мови та його граматичні ознаки.

ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ.

ШКОЛА – це навчальний заклад,
у якому здобувають загальну освіту.

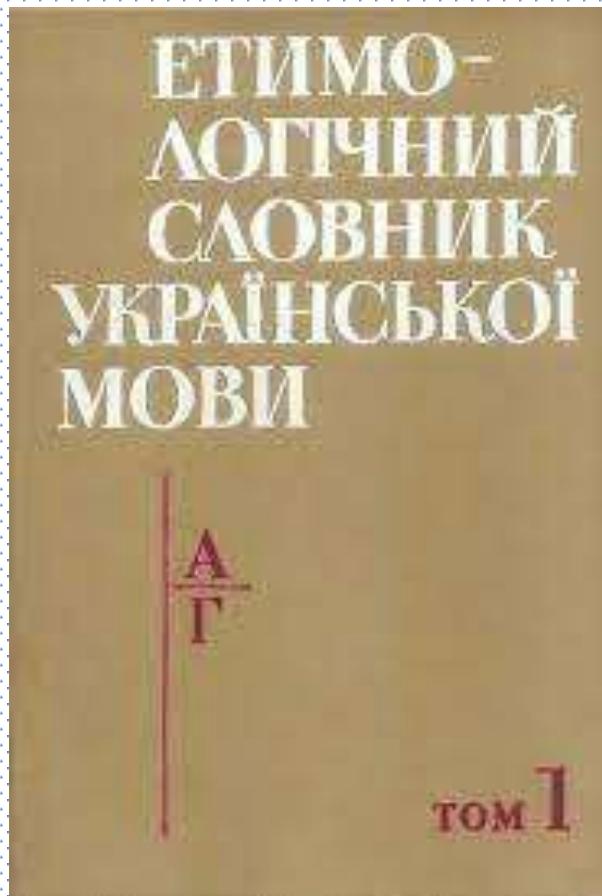
ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ.

ШКОЛА – іменник, жіночий рід, однина,
називний відмінок.

ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ (семантика) — це історично закріплена у свідомості народу співвіднесеність слова з певним явищем.

ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ — це здатність слова вступати в різні відношення з іншими словами за законами граматики певної мови.

Слово виникає тільки у зв'язках із певним предметом або явищем і спочатку має одне лексичне значення, але поступово в цьому лексичному значенні під впливом різних мовних ситуацій виникають зміни, що ведуть до формування нових значень.

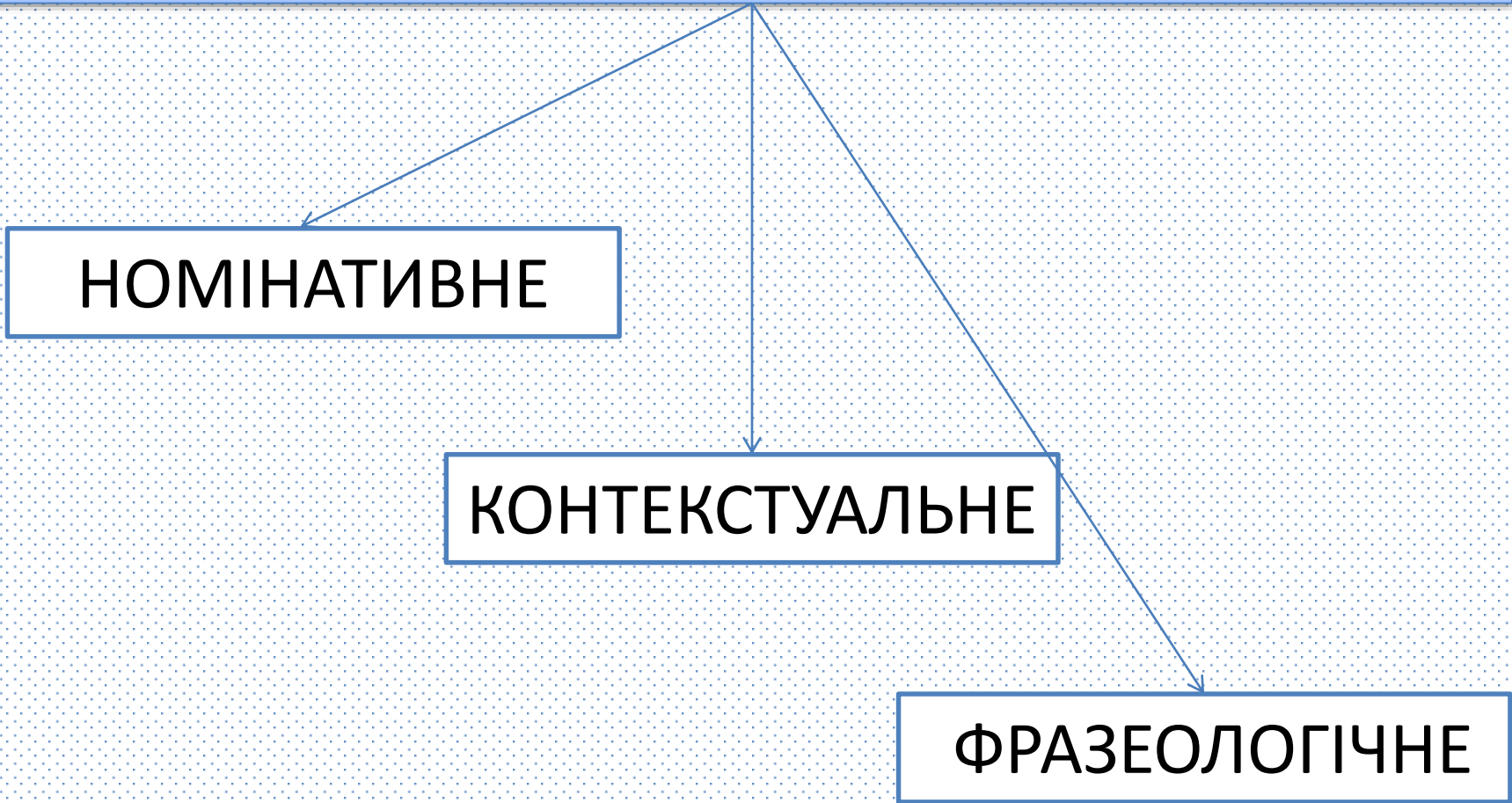
Наука, що вивчає
походження слів і їхні
первісні значення,
називається
ЕТИМОЛОГІЄЮ, а
дослідити походження слів
можна, скориставшись
**ЕТИМОЛОГІЧНИМ
СЛОВНИКОМ.**

Виділяють
три типи лексичних значень

НОМІНАТИВНЕ

КОНТЕКСТУАЛЬНЕ

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ

НОМІНАТИВНЕ ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

ПЕРВИННЕ

ОДНОЗНАЧНІ
СЛОВА

ПОХІДНЕ

ПРЯМЕ

ПЕРЕНОСНЕ

БАГАТОЗНАЧНІ
СЛОВА

Фразеологічне лексичне значення

Значення, яке виявляється в поєднанні з одним або кількома чітко строго визначеними словами.

Карі очі,
гнідий кінь,
заплющити очі.

Бити байдики,
спіймати облизня,
лизень злизав.

Фразеологічне лексичне значення

Контекстуальне лексичне значення.

Значення, яке виявляється
лише в певному контексті.

СЛОВА ПЕРЕНОСНОГО ЗНАЧЕННЯ.

Види перенесення.

метафора

метонімія

синекдоха

Розгадайте кросворд-перехрестя

1	О				О
2		О		О	
3			О		
4		О		О	
5	О				О

1. Природна або штучна заглибина, заповнена водою.
2. Холод із температурою нижче нуля.
3. Майдан.
4. Риба, яку найчастіше розводять у ставках
5. Метал, що використовують для паяння.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

О	З	Е	Р	О
М	О	Р	О	З
П	Л	О	Щ	А
К	О	Р	О	П
О	Л	О	В	О

- **ПРЯМЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА** — первинне, що є природною назвою предмета, явища, ознаки тощо.
- **ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА** — вторинне значення, пов'язане з первинним відношенням подібності; зрозуміле в контексті; має стилістичне чи емоційно-експресивне навантаження.

Перенесення на основі схожості

форми

пасмо гір

кольору

гриби лисички

розташування

підосва гори, хвіст потяга

розміру,
кількості

океан думок, гора яблук

ступеня
рухливості

швидкий розум, автобус повзе

характеру
звучання

голос дзвенить

функції

двірники в машині

у сприйнятті
людиною

холодний погляд

Випишіть однозначні слова.

Переляк, молоко, оса, провід, розетка, ескалатор, мойва, стіна, обід, артикль, морозиво, план, сестра, одеколон, йогурт, образ, лице, кут, синекдоха, лист, джерело, вид, міст, етикет, йог, воля, марка, лялька.

Ключ. З перших букв виписаних слів складіть жанр і назву твору І.Франка, у якому порушено проблему стосунків вождя і народу.

ПЕРЕВІР СЕБЕ!

Поема «Мойсей»

Дослідження-класифікація

Розподіліть слова з мови фахівців комп'ютерної справи на дві групи:

а) професіоналізми; б) жаргонізми.

Комп, чайник, нік, мило, глюк, дося, хакер, клава, сервак, локалка, інет, прога, дрова, вінч, адмін, апендицит, баг, собака, віка.

Доберіть до поданих професіоналізмів і жаргонізмів літературні відповідники.

ПЕРЕВІР СЕБЕ!

Комп – комп'ютер, чайник – малодосвідчений користувач ПК, нік – псевдонім, мило – електронна пошта, глюк – помилка в програмі, дося – дискова операційна програма DOS, хакер – програміст-зломник, клава – клавіатура, сервак – сервер, локалка – локальна мережа, інет – інтернет, прога – комп'ютерна програма, дрова – драйвера, вінч – вінчестер, адмін – системний адміністратор, апендицит – додаток, баг – збій у програмі, собака – знак @, віка – відеокарта.

Яка відмінність між термінами й професійними словами?

- **ТЕРМІНИ** – слова або словосполучення, що позначають поняття певної галузі науки, техніки тощо.
- **ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ** – слова, що їх використовують люди певної професії, напівофіційні назви професійних понять.

ТЕХНОЛОГІЯ «ЗНАЙДИ ПОМИЛКУ»

- Потяг прибуває в три години.
- Не мішайте мені працювати.
- По радіо звучала його любима пісня.
- Наталка старанно відноситься до своїх обов'язків.
- Сергійко вірно відповів на запитання вчительки.

ПЕРЕВІР СЕБЕ!

- Потяг прибуває о третій годині.
- Не заважайте мені працювати.
- По радіо звучала його улюблена пісня.
- Наталка старанно ставиться до своїх обов'язків.
- Сергійко правильно відповів на запитання вчительки.

Нескладне ЗНО

1. Доберіть замість пропусків потрібні слова.

Речення	Пропущене слово
1 Замість паспорта можна подати ... про народження.	А свідоцтво Б свідчення
2 Це було натхненне й поетичне ... в коханні.	В освідчення Г засвідчення
3 На вході чергові обов'язково перевіряють ... особи.	Д посвідчення
4 Лейтенант уважно занотував ... очевидця події	

Нескладне ЗНО

2. Установіть відповідність між значеннями слів лівого та правого стовпчиків.

1 відраза

2 спокуса

3 царина

4 тенети

А осоруга

Б зваба

В галузь

Г пастка

Д каверза

Нескладне ЗНО

3. Лексично правильне словосполучення утворить прикметник **повчальний** з іменником.

А заклад

Б план

В ефект

Г досвід

Д метод

Нескладне ЗНО

4. Прочитайте речення. Замість пропуску можуть стояти всі слова, ОКРІМ

Студентка. [...] перевтому, блискуче склала іспит.

А незважаючи на

Б не дивлячись на

В забувши про

Г подолавши

Д попри

Нескладне ЗНО

5. У прямому значенні вжито всі прикметники в рядку

А гострий біль, минулі роки, живильна вода

Б глибоке озеро, золоте слово, жорсткий матрац

В шовкова хустка, теплі спогади, ясне небо

Г дитячі голоси, свіжий хліб, настільна лампа

ПЕРЕВІР СЕБЕ!

1) 1А, 2В, 3Д, 4Б.

2) 1А, 2Б, 3В, 4Г.

3) Г.

4) Б.

5) Г.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

Відеоматеріал до уроку:

<http://surl.li/crvqz>

Навчальні тести:

[https://zno.osvita.ua/ukrainian/tag-
leksychna_pomylka/](https://zno.osvita.ua/ukrainian/tag-leksychna_pomylka/)